

ІНТЕРСУБ'ЄКТНА ВЗАЄМОДІЯ В ІГРОВІЙ СПІЛЬНО-РОЗПОДЕЛІНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК: 159.923+128

Наконечна Марія Миколаївна

Кандидат психологічних наук, доцент, докторант, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, доцент, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин (Україна)

Анотація. У статті представлений теоретичний аналіз проблеми інтерсуб'єктної взаємодії та результати проведеного пілотажного експериментального дослідження. Моделлю для експерименту стала модифікована гра в шашки: досліджуваних просили після «класичної» гри зіграти по-іншому, так, щоб на ігровій дошці залишилося мінімум шашок. Перевірялися такі гіпотези: 1) інтерсуб'єктна взаємодія є особливою формою організації спільно-розподіленої діяльності, яка характеризується єдиною метою та переважанням стратегії співробітництва; 2) включеність в ігрову інтерсуб'єктну взаємодію, прикладом якої є «інтерсуб'єктні шашки», підвищує рівень радості людини. Після кожної гри і в її класичному, і в інтерсуб'єктному варіантах досліджуваних просили оцінити їх рівень радості по шкалі від 1 до 10, де 10 – максимум. За більшістю показників суб'єктивно оцінюваний рівень радості після інтерсуб'єктного варіанту гри в шашки вищий. Ці дані підтверджуються спостереженням експериментатора за досліджуваними під час різних варіантів гри в шашки. Гіпотези дослідження підтвердилися. Отже, були розширені уявлення про інтерсуб'єктну взаємодію як складноорганізований процес взаємного розвитку суб'єктних якостей учасників.

Ключові слова: інтерсуб'єктна взаємодія, інтерсуб'єктність, гра, спільно-розподілена діяльність, експеримент.

Постановка проблеми. Інтерсуб'єктна взаємодія – це складна проблема для психологічної науки, яку, втім, необхідно вивчати вже сьогодні для більшої гармонії та прогресу в дні завтрашньому. Тематика інтерсуб'єктної взаємодії охоплює широке коло високоорганізованих форм міжособистісних взаємин, в

яких людина стає «кращою версією себе самої» та розвиває власні суб'єктні якості, такі, як активність, відповідальність, рефлексивність та креативність. Назріла потреба вивчати інтерсуб'єктну взаємодію як особливу форму взаємин, в якій відбувається психологічне взаємозбагачення учасників та взаємний розви-

ток суб'єктних якостей. Спроба експериментального дослідження проблеми інтерсуб'єктної взаємодії в ситуації модифікованої ігрової діяльності представлена в цій статті. Це поки що пілотажне дослідження, яке, тим не менш, дає нам змогу перевірити певні гіпотези та рухатися далі в науковому пошуку.

Загальна ідея дослідження інтерсуб'єктної взаємодії перегукується з нагальною вимогою часу шукати можливості гуманізації людських відносин у часи зростання технізації, у часи поглиблення відчуженості людей один від одного та від суттєвих для них аспектів буття. Ця тенденція психологічного відчуження, про яку багато писав Е. Фромм, набуває нових форм та значно розповсюджується.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

В. В. Знаков зазначає: «У психології та менеджменті вивчаються психологічні основи інтерсуб'єктивності та передачі людьми один одному неявного особистісного знання» [5, с. 6]. Слід підкреслити, що ми розмежуємо і де в чому навіть протиставляємо інтерсуб'єктивність та інтерсуб'єктність. Якщо перша пов'язана із врахуванням простору діалогу суб'єктивних світів, внутрішніх реальностей, то друга – інтерсуб'єктність – це зустріч двох цілепокладаючих суб'єктів, в результаті якої зростають їх суб'єктні характеристики (активність, відповідальність, рефлексивність, креативність). При цьому взаємообмін неявним особистісним знанням залишається даніс-

тю, реальністю інтерсуб'єктної взаємодії, оскільки інтеракція захоплює всю цілісну особистість і відбувається на всіх рівнях – від усвідомлених ідеалів до неусвідомлюваних психічних процесів, від соціально-значущих сенсів до внутрішнього, інтимного, сокровенного знання.

М. Фрідман, рефлексивно розмірковуючи про сучасні тенденції в гуманістичній психології, вказує на те, що важливим є вивчення інтерперсональних психологічних процесів, того, що відбувається між людьми: «Наголошується знову-таки не на тому, що одна особа робить іншій або для неї, а на тому, що відбувається *між* ними» [8, с. 99]. Цей феномен, який відбувається на межі спілкування, на межі взаємодії людей, між різними особистостями, і складає головну передумову та сутнісну ознаку інтерсуб'єктності. Тут ми підіймаємося над просоціальною активністю та допомогою іншому, адже в цих процесах одна людина робить щось для іншої; в інтерсуб'єктній же взаємодії важливим є те, що відбувається між людьми, розподілене між ними, те, що не може відбутися, якщо люди не будуть взаємодіяти. Це як із певною конструкторською моделлю, зробити яку можуть лише двоє або більше осіб. У загальному сенсі це позначає горизонти людського розвитку, адже ми можемо стати тими, ким повинні стати, через взаємодію з іншими, через вихід за свої межі, через відмову від центрації на собі і вихід у світ діалогу, взаємодії, інтерсуб'єктивних

взаємин.

А. І. Донцов, О. Б. Перелигіна, А. М. Рікель, аналізуючи концепцію соціального конструкціонізму П. Бергера та Т. Лукмана, відмічають: «Культура та соціальний контекст виступають тим самим конструкціоністським середовищем, яке, переломлюючи традиційний кут зору, не дозволяє назвати суб'єктивне та об'єктивне благополуччя двома сторонами однієї медалі» [3, с. 11]. Культура опосередковує і те, як люди сприймають інтерсуб'єктну взаємодію, і те, яких конкретних форм втілення вона набуває. Вивчаючи психологічні особливості інтерсуб'єктної взаємодії, слід враховувати вплив соціального контексту: по-перше, те, що люди із власного «буденного знання» сприймають як об'єктивну даність, не завжди є таким на науковому рівні. По-друге, оскільки інтерсуб'єктна взаємодія безпосередньо припускає соціальні інтеракції, то вплив на неї уявлень людини щодо стандартів та можливостей взаємодії не можна недооцінювати.

Т. І. Сурьянінова, Н. В. Смірнов на основі проведеного емпіричного дослідження роблять висновок: «Найважливішою особливістю спільної діяльності молодших школярів є їх здатність опосередковувати спілкування метою спільної діяльності та здійснювати її планування, чому допомагає адекватна самооцінка учасників» [6, с. 65]. Цей висновок узгоджується з попередніми вітчизняними дослідженнями спільної діяльності, зокрема науко-

вими результатами досліджень А. В. Петровського, С. Г. Якобсон, М. І. Лісіної та інших. І хоча предметом нашого інтересу здебільшого є представники юнацького віку, розуміння закономірностей спільної діяльності, яка є глибоко взаємопов'язаною із інтерсуб'єктною взаємодією, на вибірці молодших школярів робить значний внесок у пояснення загальних закономірностей функціонування інтерактивних форм співбуття людей.

У дослідженні Н. М. Толстих, І. Л. Угланової вивчався взаємозв'язок стадій досягнення (статусу) ідентичності та характеристик суб'єктності в підлітковому віці. Було виявлено: «Підлітки з продуктивними статусами ідентичності («досягнута ідентичність» та «мораторій») мають більш високий рівень суб'єктності, ніж підлітки з непродуктивними статусами («передрішення» та «дифузія»), що відображається як в загальних показниках рівня розвитку суб'єктності, так і в показниках за окремими шкалами методики РРСО (тесту-опитувальника «Рівень розвитку суб'єктності особистості» М. О. Щукіної. – М. Н.), які відображають різні аспекти суб'єктності» [7, с. 24]. Проведене дослідження має значний евристичний потенціал, оскільки, з одного боку, проливає світло на важливі характеристики підліткового віку, зокрема пов'язані із суб'єктивними характеристиками людини. З іншого боку, розвиток ідентичності в підлітковому віці та досягнутий статус ідентичності впливають і на дооформлення ідентичності в юнаць-

кому віці та наступних вікових періодах. Отже, психологічне дослідження суб'єктних характеристик, які можуть впливати також і на інтерсуб'єктну взаємодію на різних вікових етапах, а також вивчення особливостей розвитку ідентичності має як теоретичну, так і практичну значущість, зокрема для аналізу проблеми психології інтерсуб'єктної взаємодії в юності.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в теоретичному аналізі психологічних особливостей інтерсуб'єктної взаємодії та викладі результатів пілотажного експериментального дослідження інтерсуб'єктної взаємодії (модифікована гра в шашки).

Виклад основного матеріалу дослідження. Справжня інтерсуб'єктна взаємодія припускає зростання особистісної складності, відкритість людини до нових викликів, породжуваних спілкуванням та діалогом. Із змісту інтерсуб'єктної взаємодії народжується шлях, задум, план подальшого особистісного розвитку людини: дві магістральні лінії цього шляху пов'язані із зверненням до 1) внутрішнього світу та 2) світу зовнішнього, соціального, світу культури. При чому суб'єктом творення шляху, задуму чи плану подальшого розвитку є сама людина, яка як активна, відповідальна, рефлексивна єдність продукує змісти та смисли свого буття.

Інтерсуб'єктність розуміється нами у трьох взаємопов'язаних аспектах:

1) як розподілена між суб'єктностями, у просторі суб'єктних волевиявлень;

2) у аспекті взаємності («я є суб'єктом стосовно тебе і очікую взаємної суб'єктності»);

3) аспект розвитку – спочатку функція інтерсуб'єктна, розподілена між людьми, а потім стає інтрасуб'єктною, здобутком мого власного розвитку (за методологемами Л. С. Виготського).

Тут поєднуються ідеї культурно-історичної психології Л. С. Виготського, суб'єктного підходу та соціального інтеракціонізму. Втім, пропонована нами концепція є чимось принципово новим.

Система комунікацій є об'єктивною даністю суспільного життя. Інтерсуб'єктна взаємодія передбачає таку комунікацію, яка розкриває суб'єктні якості людини в процесі та є розвитком в результаті.

Інтерсуб'єктна взаємодія орієнтована на взаємне розгортання суб'єктностей учасників. Інтерсуб'єктність передбачає, що люди взаємно будуть відкриті один до одного. За Райаном та Десі, базовими психологічними потребами є потреби в компетентності, автономії та контактах (зв'язках) з іншими; відповідно, умовами розвитку є любов, зворотний зв'язок та окреслення меж у взаємодії [9]. Інтерсуб'єктність є конкретизацією цих умов у реальних взаємовідносинах людей та водночас узагальненням принципів конструктивної міжособистісної взаємодії.

Психологічний аналіз природи інтерсуб'єктності показує, що це явище тісно пов'язане, з одного боку, з людськими взаємовідносинами, а з іншого боку – з інтраіндивідуальними особливостями. Для того, щоб вступати в інтерсуб'єктні стосунки, я мушу мати інтрасуб'єктний зміст, який буду привносити в ці стосунки. До цих інтраіндивідуальних особливостей належать особистісні характеристики, виміри людини як суб'єкта діяльності, активності, пізнання, взаємодії та стильові детермінанти поведінки та внутрішнього світу людини.

На найзагальнішому рівні до інтраіндивідуальних особливостей людини відносяться характеристики людини як особистості, суб'єкта та індивідуальності. Але ці характеристики конкретизуються та специфікуються у визначених інтерсуб'єктних відносинах, в яких певним чином відбиваються особистісні, суб'єктні та індивідуальні особливості людини. Наприклад, людина вступає у взаємодію з мотивом отримати нові знання. При цьому вона активна, допитлива, ініціативна. У неї розвинені здібності до запам'ятовування, логічне мислення переважає над образним. Людина спрямована на самовдосконалення, зокрема в інтелектуальній сфері. Фактично тут намальований образ ідеального студента. І взаємодія викладача з цим студентом може стати інтерсуб'єктною, може надихнути їх обох до нових звершень та відкриттів, якщо викладач мотивований на те, щоб поділитися знаннями, та відкритий до нового, якщо взаємодія зі студе-

нтом буде для нього цікавою, якщо співпадають певні загальні світоглядні орієнтації учасників спілкування. Однак інтерсуб'єктний характер взаємодії не зводиться до названих умов.

Інтрасуб'єктність – це така унікальна особливість спілкування людей, яка надає цій взаємодії характеру творчості, відкритості, натхнення, стимулює до нових вершин в активності та пізнанні, розкриває та розвиває суб'єктні якості учасників. Іншими словами, це особлива форма взаємодії, яка реалізує найкраще в людині – її ініціативу, творчість, рефлексивність, відповідальність, свободу.

Одна із ознак інтерсуб'єктної взаємодії полягає в тому, що внаслідок неї зростає рівень суб'єктності учасників інтеракції. І тут постає важливе методологічне питання – як ми можемо виміряти рівень суб'єктності, якщо, з одного боку, немає згоди щодо природи самого суб'єкта як такого та, з іншого боку, немає методів, методик, технік, які надійно та валідно могли б показати рівень розвитку суб'єктних якостей людини.

Г. В. Д'яконов [4] зазначав щодо методів дослідження інтерсуб'єктності, що насправді опитувальники тут не працюють, а сама задача створення адекватної методики вивчення інтерсуб'єктності є надскладною. Методика «Рівень суб'єктивного контролю» Бажина, Голинкіної та Еткінда досить близька за тематикою до проблеми дослідження суб'єктних якостей. Методика ґрунтується на концепції

Дж. Роттера та фактично виводить нас в іншу площину – інтернальності та екстернальності, у той час як ми шукаємо дещо інший аспект суб'єктності – те, що робить людину джерелом власної активності. У той же час слід зазначити, що вказана методика може бути використана для валідації та стандартизації розробленої нами «Методики дослідження інтерсуб'єктності» (М. М. Наконечна). Втім, опитувальні методи в цій сфері мають певні обмеження, хоча й можуть стати інструментом діагностики та подальших наукових досліджень.

З 22 лютого по 6 березня 2018 року проводилося пілотажне експериментальне дослідження інтерсуб'єктної взаємодії в юнацькому віці. Методика проведення експерименту припускала такі моменти. Спочатку досліджувані грали в шашки, класичний варіант (однією з умов було те, що «бій» є обов'язковим). Потім цій же парі досліджуваних пропонувалося зіграти в шашки так, щоб на дошці залишилося мінімум шашок. Ідея такого експерименту співзвучна опису М. Вертгеймером [1] гри двох хлопчиків у бадмінтон: спочатку хлопчики грали, як зазвичай, і один з них постійно вигравав. Пізніше другий хлопчик відмовився грати, адже він весь час програвав. Через якийсь час, поговоривши, хлопчики продовжили гру, яка тепер стала іншою. Хлопчики домовилися грати так, щоб якомога довше тримати м'ячик у повітрі. Тепер це стало не змагання, а зовсім інша, пере

на діяльність, у нашій інтерпретації – інтерсуб'єктна взаємодія.

Отже, в нашому експерименті ми попросили досліджуваних зіграти в шашки так, щоб на дошці залишилося мінімум шашок. Це не гра в «піддавки» і не гра в класичні шашки. Ніхто із наших досліджуваних не грав в шашки з подібними правилами перед тим. Виграти можливо за таких умов тільки вдвох, тільки якщо двоє разом зіграють так, щоб залишився мінімум шашок. Досліджувані відмічали, що це схоже на колективну діяльність, спільно-розподілену діяльність. Ми також досліджували, як змінювався рівень радості при різних варіантах гри, попросивши досліджуваних оцінити рівень їх радості зараз по шкалі від 1 до 10, де 1 – це мінімальне відчуття радості, а 10 – максимальне відчуття радості.

В пілотажному експерименті взяло активну участь 12 досліджуваних, які грали в різні варіанти гри в шашки (класичний та другий, названий нами інтерсуб'єктним). Ще 8 досліджуваних були присутні під час проведення експерименту, але не грали в шашки (або не захотіли, або не встигли). Безпосереднє проведення пілотажного експерименту тривало 6 академічних годин, при цьому деякі пари гравців грали довго (кілька разів) – до 2 академічних годин, а деякі набагато швидше, до 20 хвилин. Досліджуваними були студенти бакалаврату та магістратури, які навчаються на спеціальності «Психологія». Вік досліджуваних – від 18 до 22 років.

Експериментальна гіпотеза 1: інтерсуб'єктна взаємодія є особливою формою організації спільно-розподіленої діяльності, яка характеризується єдиною метою та переважанням стратегії співробітництва. *Експериментальна гіпотеза 2:* включеність в ігрову інтерсуб'єктну взаємодію, прикладом якої є «інтерсуб'єктні шашки», підвищує рівень радості людини.

Досліджувані відмічали, що в «інтерсуб'єктному» варіанті гри в шашки іншого вже «суперником не назвеш», що це вже «командна гра». Вказували, що тут наступний хід залежить від попереднього, потрібно діяти злагоджено. В деяких парах досліджувані говорили, що командна робота більше подобається, але в інших парах говорили, що вибрали б скоріше конкурентну гру. Досліджувані розказували про позитивні емоції від «інтерсуб'єктного» варіанту гри.

Коли досліджуваних спитали, на що, на їх думку, був спрямований експеримент, то вони відповіли, що, напевне, досліджувалася конкурентна та колективна діяльність, а також вивчалася радість від різних видів діяльності. Експериментатор підтвердив припущення студентів і підкреслив, що в експерименті не було «прихованих» сенсів, «подвійних» інструкцій і взагалі будь-яких форм обману.

Аналіз процесу проведення експерименту підводить до ідеї про те, що зовні організувати інтерсуб'єктність неможливо. Людина може не захотіти вступати в інтерсуб'єктні

відносини, навіть якщо їй пропонують. Простої інструкції замало, простої однакової діяльності замало. Але у той же час більшість наших досліджуваних включалися в інтерсуб'єктну взаємодію, знаходили в процесі гри в «інтерсуб'єктні» шашки нові сенси та значення, нові нюанси, і це привносило інтерес, залученість, досвід діалогу та контакту. Інтерсуб'єктна взаємодія дуже залежала в усіх 6 парах, які брали участь в експерименті, від особистісних особливостей. Комусь подобалося вибудовувати стратегії «на три кроки наперед», а то й більше, когось радувала гра, коли треба було «жертвувати своїми солдатами» («Це як бойня», – зауважив один із досліджуваних). Одна з учасниць експерименту створила власне правило – не щоб всіх шашок було мінімум, а щоб її шашок було мінімум. Цим вона певним чином зруйнувала заплановану взаємодію, але народилося щось нове. Дійсно руйнівним виявився лише один варіант – коли третя людина, гарний знавець гри в шашки, справжній стратег, вирішив і реально кілька разів втручався в гру досліджуваних, коментуючи або вказуючи на помилки. Досліджувана так і сказала: «NN почав лізти та збивати».

Слід відмітити також, що після того, як пара досліджуваних грала спочатку в класичні шашки, а потім в їх «інтерсуб'єктний» варіант, експериментатор пропонував вибрати, в яку гру хотілося б грати далі, у який із варіантів. У більшості випадків досліджувані виби-

рали саме «інтерсуб'єктний» варіант гри в шашки. Всього за час пілотажного експериментального дослідження гравці зіграли в класичні шашки 7 разів, оскільки одна пара вибрала після інтерсуб'єктного варіанту зіграти в класичну гру. А в «інтерсуб'єктний» варіант зіграли 11 разів. Одній із пар гравців настільки сподобався інтерсуб'єктний варіант гри в шашки, що вони грали всю пару, весь можливий відведений на це час. При цьому в цій парі гравців явно по-різному розподілилися ролі. Один досліджуваній явно краще грав в подібні ігри, любив мислити, продумувати ходи. Інший швидше отримував задоволення від самого процесу гри, для нього більш актуальним був афективний (емоційний) компонент взаємодії. Як зазначав Л. С. Виготський, особистість є єдністю афекту і інтелекту [2]. У нашому дослідженні було показано, що в різні моменти ігрової інтерсуб'єктної взаємодії різні компоненти (мисленнєвий та емоційний) мають для різних досліджуваних різне переважне значення. Але це не означає, що десь проявляється окремо інтелект чи окремо афективні переживання. Мова йде про цілісність, єдність, яка проявляється, виражається різними сторонами, різними способами.

Після кожної гри і в її класичному, і в інтерсуб'єктному варіантах досліджуваних просили оцінити їх рівень радості по шкалі від 1 до 10, де 10 – максимум. Всього було 22 оцінки рівня радості після інтерсуб'єктного варіанту гри в шашки (оскільки грали 11 ра-

зів) та 14 оцінок після класичного варіанту шашок (оскільки у цей варіант зіграли 7 разів). Середнє арифметичне значення суб'єктивно оцінюваного рівня радості після класичного варіанту гри в шашки – 7,39, при цьому максимальне значення – 10, мінімальне значення – 4, мода – 8, медіана – 8. Отже, найчастіше досліджувані вказували оцінку радості «8», але при цьому загальна тенденція оцінювати дещо вище «7». У той же час середнє арифметичне значення суб'єктивно оцінюваного рівня радості після інтерсуб'єктного варіанту гри в шашки – 8,66, при цьому максимальне значення – 10, мінімальне значення – 6, мода – 10, медіана – 9. Тобто за більшістю показників суб'єктивно оцінюваний рівень радості після інтерсуб'єктного варіанту гри в шашки вищий. Ці дані підтверджуються спостереженням експериментатора за досліджуваними під час різних варіантів гри в шашки. Інтерсуб'єктний варіант зазвичай характеризувався більшою динамічністю, зацікавленістю, легкістю, радістю, захопленням. Досліджувані часто говорили, що інтерсуб'єктний варіант гри їм сподобався, що було цікаво, легко.

Особливо цікаво було спостерігати, як деякі досліджувані привносили свої правила у гру, і тепер шашки ставали вже не просто шашками, а солдатами у битві. Одна досліджувана спробувала переінакшити гру таким чином, що в результаті у неї має бути мінімум шашок. Але оскільки це не узгоджувалося із пла-

нами та стратегією її напарниці, такий варіант навряд чи можна вважати вдалим прикладом спільно-розподіленої діяльності.

Ми взяли дані дванадцяти досліджуваних, які грали в обидва варіанти гри в шашки, та спробували порівняти статистично їх рівень радості від інтерсуб'єктного та класичного варіантів гри за допомогою непараметричного критерію Манна-Уїтні. Усвідомлюючи, що вибірка в 12 осіб та загальна кількість із 24 всіх показників не дає змогу виявити статистичні закономірності, і водночас ідучи на цей крок в межах нашого пілотажного дослідження як на спробу узагальнити отримані результати, ми з обережністю інтерпретуємо отримані дані. Отримане емпіричне значення $U=31,5$ знаходиться в зоні невизначеності. Втім, це уже і не зона незначущості різниці, що дає змогу сподіватися, що на більшій вибірці можна буде зафіксувати значущу різницю у суб'єктивно оцінюваному рівні радості після різних (класичного та інтерсуб'єктного) варіантів гри в шашки як способу експериментального дослідження інтерсуб'єктності.

Ми фіксували також час, протягом якого досліджувані грали в класичні та інтерсуб'єктні шашки. У класичний варіант шашок у нашому експерименті досліджувані грали від 5 до 20 хвилин, середньоарифметичне значення часу – 11,3 хвилин. Під час інтерсуб'єктного варіанту витрачалося в середньому менше часу, мінімальне значення – 2 хвилини, максимальне – 13 хвилин, середньоарифметичне – 6

хвилин. Отже, загальна тенденція є такою, що під час запропонованого нами інтерсуб'єктного варіанту гри в шашки досліджувані грали швидше, але в той же час це була якісно інша гра за переживаннями, емоціями, правилами та стратегіями.

Таким чином, за допомогою запропонованої експериментальної моделі було здійснене пілотажне дослідження, яке дало змогу виявити певні психологічні особливості інтерсуб'єктної взаємодії; в той же час цінність цього дослідження також в тому, що така модель може використовуватися як експериментальна з метою дослідження специфіки інтерсуб'єктної взаємодії або ж особливостей протікання спільно-розподіленої діяльності в ігрових умовах.

Висновки з проведеного дослідження.

1. Інтерсуб'єктна взаємодія – це складноорганізований процес взаємного розвитку суб'єктних якостей учасників (відповідальності, активності, рефлексивності, креативності). Інтерсуб'єктна взаємодія розкривається та розвивається в актах спільно-розподіленої діяльності, колективної інтеракції, включеності в різні форми активності та контактності, прийняття у міжособистісних взаєминах.

2. Інтерсуб'єктна взаємодія зазвичай існує «між» мною та іншим, і ця межовість і водночас спільність породжує феномени, які не можуть бути породжені поодиночку, окремо,

в інтрапсихічній діяльності.

3. Однією з можливих моделей експериментального дослідження інтерсуб'єктної взаємодії є модифікована гра в шашки, де досліджуваних просять зіграти так, щоб на дошці залишилося мінімум шашок. У статті представлені результати пілотажного дослідження з використанням цього експериментального прийому.

4. Експериментальні гіпотези підтвердились. Інтерсуб'єктна взаємодія є особливою формою організації спільно-розподіленої діяльності, яка характеризується єдиною метою та переважанням стратегії співробітництва. Включеність в ігрову інтерсуб'єктну взаємодію, прикладом якої є «інтерсуб'єктні шашки», підвищує рівень радості людини. Втім, необхідні подальші дослідження на більш репрезентативній вибірці.

Перспективами подальших досліджень є розробка та впровадження неігрових експериментальних моделей дослідження інтерсуб'єктної взаємодії, розробка опитувальника інтерсуб'єктності та поглиблений теоретичний аналіз явища інтерсуб'єктності в психології.

Перелік використаних джерел:

1. *Вертгеймер М.* Продуктивное мышление: Пер. с англ./ М. Вертгеймер. Общ. ред. С.Ф. Горбова и В.П. Зинченко. Вступ. ст. В. П. Зинченко. - М.: Прогресс, 1987. - 336 с.
2. *Выготский Л. С.* Собрание сочинений: В 6-ти т. Т.3.

- Проблемы развития психики / Л.С. Выготский. Под ред. А. М. Матюшкина. – М.: Педагогика, 1983. – 368 с.
3. *Донцов А. И.* Объективное и субъективное благополучие: два подхода к исследуемой проблеме / А.И. Донцов, Е.Б. Перельгина, А.М. Рикель // Вопросы психологии, 2016, №5. – С. 3–14.
4. *Дьяконов Г. В.* Интерсуб'єктні методи оцінювання психології особистості. Навчальний посібник для вищої школи / Г.В. Дьяконов. – Кіровоград: Лисенко В.Ф., 2012. – 36 с.
5. *Знаков В. В.* Новый этап развития психологических исследований субъекта / В.В. Знаков // Вопросы психологии, 2017, №2. – С. 3–16.
6. *Сурьянинова Т. И.* Особенности совместной деятельности младших школьников / Т.И. Сурьянинова, Н.В. Смирнов // Вопросы психологии, 2017, №2. – С. 58–66.
7. *Толстых Н. Н.* Отрочество: идентичность и субъектность / Н.Н. Толстых, И.Л. Угланова // Вопросы психологии, 2017, №1. – С. 15–26.
8. *Фридман М.* Роль філософії у гуманістичній психології / М. Фридман // Гуманістична психологія: Антологія: В 3-х т. / За ред. Р. Трача, Г. Балла. — Т. 2: Психологія і духовність: (Світоглядні аспекти гуманістично зорієнтованих напрямів у сучасній західній психології) / Упоряд.: Г. Балл, Р. Трач. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2005. – С. 88–99.
9. *Deci E., Ryan R.* The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior / Edward L. Deci, Richard M. Ryan // Psychological Inquiry, 2000, Vol. 11, No. 4. – С. 227–268.

References (Transliteration):

1. *Verteimer M.* Produktivnoe myshlenie: Per. s angl./ M. Verteimer. Obsch. red. S.F. Gorbova i V.P. Zinchenko. Vstup. st. V. P. Zinchenko. - M.: Progress, 1987. - 336 s.
2. *Vygotskiy L. S.* Sbranie sochineniy: V 6-ti t. T.3. Problemyi razvitiya psihiki / L.S. Vygotskiy. Pod red. A. M. Matyushkina. – M.: Pedagogika, 1983. – 368 s.

3. *Dontsov A. I.* Ob'ektivnoe i sub'ektivnoe blagopoluchie: dva podhoda k issleduemoy probleme / A.I. Dontsov, E.B. Perylygina, A.M. Rikel // *Voprosy psihologii*, 2016, #5. – S. 3–14.
4. *Dyakonov G. V.* Intersub'ektni metodi otslnyuvannya psihologiyi osobistosti. Navchalny poslbnik dlya vischoyi shkoli / G.V. Dyakonov. – Kirovograd: Lisenko V.F., 2012. – 36 s.
5. *Znakov V. V.* Novyy etap razvitiya psihologicheskikh issledovaniy sub'ekta / V.V. Znakov // *Voprosy psihologii*, 2017, #2. – S. 3–16.
6. *Suryaninova T. I.* Osobennosti sovместnoy deyatelnosti mladshih shkolnikov / T.I. Suryaninova, N.V. Smirnov // *Voprosy psihologii*, 2017, #2. – S. 58–66.
7. *Tolstyih N. N.* Otrochestvo: identichnost i sub'ektnost / N.N. Tolstyih, I.L. Uglanova // *Voprosy psihologii*, 2017, #1. – S. 15–26.
8. *Fridman M.* Rol filosofiyi u gumanistichny psihologiyi / M. Fridman // *Gumanistichna psihologiya: Antologiya: V 3-h t. / Za red. R. Tracha, G. Balla.* — T. 2: *Psihologiya i duhovnist: (Svitoglyadni aspekti gumanistichno zorlntovanih napryamiv u suchasny zahidny psihologiyi) / Uporyad.: G. Ball, R. Trach.* – K.: Univ. vidvo PULSARI, 2005. – S. 88–99.
9. *Deci E., Ryan R.* The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior / Edward L. Deci, Richard M. Ryan // *Psychological Inquiry*, 2000, Vol. 11, No. 4. – C. 227–268.

Nakonechna Maria

Ph.D. in Psychology, associate professor, doctorate student, National M.P. Dragomanov Pedagogical University, associate professor, Nizhyn Mykola Gogol State University, Nizhyn (Ukraine)

INTER-SUBJECT INTERACTION IN COLLECTIVE GAME ACTIVITY

ABSTRACT

Theoretical analysis of intersubject cooperation problem and results undertaken from pi-

lotage experimental study are presented in the article. The analysed idea of the article says that for the sake of intersubject cooperation is quite important what takes place between people, being diffused between them; what can not take place, if people do not co-operate. It is underlined that real intersubject cooperation assumes increased personality's inner complexity, openness of a person to new challenges invoked by communication and dialogue. Conceptual vision of psychological phenomenon of intersubjectness is focused on three correlated aspects:

1) intersubject diffuseness into space of subject wills;

2) reciprocity aspect (“I am a subject in relation to you and I am expecting you to be a mutual subject”);

3) developmental aspect: a function is intersubjective at first, diffused between people, but then it becomes intra-subjective, turning into an achievement of my own development (according to L.S. Vygotsky's methodology).

It was proven that intersubject cooperation involves such communication that exposes subject qualities of a person during communication process, resulting in personal development.

Modified checkers game was chosen as experimental model. After a “classic” game session respondents were asked to play otherwise in order that the minimum of checkers should remain on a game board.

Following hypotheses were tested: 1) intersubject cooperation is a special form of organi-

zation of diffused activity, that is characterized by the only aim and predominance of collaboration strategy; 2) involvement into intersubject cooperation (as exemplified by “intersubject checkers”) increases human satisfaction rates.

After every game session in both classic and intersubject settings respondents were asked to estimate their satisfaction level using scale from 1 to 10, where 10 stands for the most satisfactory option. On most parameters subjectively estimated level of satisfaction is higher after intersubject checkers sessions. These data are confirmed by visual observation over players during different sessions. Research hypotheses were confirmed.

Consequently, initial ideas about intersubject cooperation as complex process of mutual development of subject qualities among human participants were further extended.

Key words: intersubject interaction, intersubjectness, game, collective activity, experiment.

Наконечная Мария Николаевна

Кандидат психологических наук, доцент, докторант, Национальный педагогический университет имени Н. П. Драгоманова, доцент, Нежинский государственный университет имени Н. В. Гоголя, г. Нежин (Украина)

ИНТЕРСУБЪЕКТНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В ИГРОВОЙ СОВМЕСТНО-РАСПРЕДЕЛЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. В статье представлен теоретический анализ проблемы интересубъектно-

го взаимодействия и результаты проведенного пилотажного экспериментального исследования. Анализируется мысль о том, что в интересубъектном взаимодействии важным является то, что происходит между людьми, распределенное между ними, то, что не может состояться, если люди не будут взаимодействовать. Подчеркивается, что настоящее интересубъектное взаимодействие допускает рост личностной сложности, открытость человека к новым вызовам, порождаемым общением и диалогом. Концептуализирован психологический феномен интересубъектности в трех взаимосвязанных аспектах:

1) как распределенной между субъектностями в пространстве субъектных волеизъявлений;

2) в аспекте взаимности («я являюсь субъектом относительно тебя и ожидаю взаимной субъектности»);

3) в аспекте развития – сначала функция интересубъектна, распределена между людьми, а потом становится интрасубъектной, достижением моего собственного развития (по методологемам Л. С. Выготского).

Доказано, что интересубъектное взаимодействие предусматривает такую коммуникацию, которая раскрывает субъектные качества человека в процессе и является развитием в результате.

Моделью для эксперимента стала модифицированная игра в шашки: исследуемых просили после «классической» игры сыграть

по-другому, так, чтобы на игровой доске осталось минимум шашек. Проверялись такие гипотезы: 1) интересубъектное взаимодействие является особенной формой организации совместно-распределенной деятельности, которая характеризуется единственной целью и преобладанием стратегии сотрудничества; 2) включенность в игровое интересубъектное взаимодействие, примером которого являются «интерсубъектные шашки», повышает уровень радости человека.

После каждой игры и в ее классическом, и в интересубъектном вариантах исследуемых просили оценить их уровень радости по шкале от 1 до 10, где 10 – максимум. По большинству показателей субъективно оцениваемый уровень радости после интересубъектного варианта игры в шашки более высокий. Эти данные подтверждаются наблюдением экспериментатора за исследуемыми во время разных вариантов игры в шашки. Гипотезы исследования подтвердились.

Следовательно, были расширены представления об интересубъектном взаимодействии как сложноорганизованном процессе взаимного развития субъектных качеств участников.

Ключевые слова: интересубъектное взаимодействие, интересубъектность, игра, совместно-распределенная деятельность, эксперимент.

Дата отримання статті: 14.03.2018

Дата рекомендації до друку: 17.03.2018